2-mavzu. Nikoh tuşunçasi, uni tuziş tartibi va şartlari

2-mavzu / 16 · 1-semestr

MUNDARIJA

1. Bob
2. Qisqaça xulosa
3. Kazuslar (IRAC)
4. Test
5. Glossariy
6. Xronologiya
7. Mind-map
8. Tuşuntiriş va sxema
9. Manbalar

Bob

Oila va meros huquqining eng muhim institutlaridan biri bu nikohdir. Nikoh nafaqat ikki şaxsning ixtiyoriy ittifoqi, balki jamiyatning asosiy böğini bölgan oilani şakllantiruvçi huquqiy poydevor va yuridik faktdir. Uşbu darsda biz nikohning huquqiy tuşunçasi, uni tuzişning qat'iy tartiblari va şartlarini örganamiz. Qonunçiligimizda bola manfaatlarining ustuvorligi, ixtiyoriy rozilik va oilaviy zöravonlikdan himoya qiliş tamoyillari nikoh munosabatlarining asosi hisoblanadi. Dars davomida nikoh yoşi, unga tösqinlik qiluvçi holatlar, tibbiy köriknıng ahamiyati hamda çet el fuqarolari va ozodlikdan mahrum etiş joylaridagi şaxslar iştirokidagi nikohni qayd etişning öziga xos xususiyatlarini tahlil qilamiz. Bu bilimlar bölajak yuristlar uçun oilaviy nizolarni töğri hal etiş va fuqarolarning şaxsiy huquqlarini himoya qilişda muhim huquqiy tayanç bölib xizmat qiladi.

QISQAÇA

- 18 yosh — Umumiy nikoh yoşi (Erkaklar va ayollar uçun bir xil (Oila kodeksi, 15-modda))
- 1 oy — Kutiş muddati (Ariza berilgandan söng FHDYOda qayd etişgaça bölgan vaqt (Oila kodeksi, 13-modda))
- 1 yil — Yoşni kamaytiriş (Hokim tomonidan qisqartirilişi mumkin bölgan eng köp muddat (Oila kodeksi, 15-modda))
- 50 yosh — Ixtiyoriy tibbiy körik (50 yoşdan oşganlar körikdan öz xohişiga köra ötadi (Oila kodeksi, 17-modda))

2.1 Nikoh tuşunçasi va uning huquqiy ahamiyati

Nikoh — bu yuridik fakt, huquqiy munosabat va oila huquqi instituti hisoblanadi. Yuridik fakt sifatida nikoh qonunda belgilangan tartibda qayd qilingan fuqarolik holati dalolatnomasining bir turidir. Bu erkak va ayolning özaro şaxsiy va mulkiy munosabatlarni vujudga keltirişga qaratilgan ixtiyoriy irodasini bildiradi. Özbekiston Respublikasida faqat fuqarolik holati dalolatnomalarini qayd etiş (FHDYO) organlarida tuzilgan nikohgina yuridik ahamiyatga ega (Oila kodeksi, 13-modda). Diniy rasmlar yoki milliy urf-odatlar asosida tuzilgan nikoh (şar'iy nikoh) huquqiy oqibatlarni keltirib çiqarmaydi va davlat tomonidan tan olinmaydi. Şuningdek, qonunçiligimizda "faktik nikoh" (birgalikda yaşaş) instituti mavjud emas. Nikohning eng asosiy şarti — bu nikohlanuvçilarning ixtiyoriy özaro roziligidir (Oila kodeksi, 14-modda). Nikoh tuzişga majbur qiliş qat'iyan taqiqlanadi va bu holat oilaviy zöravonlikning bir körinişi sifatida jinoiy javobgarlikka sabab böladi. Bölajak er-xotin öz roziligini heç qanday qörqitiş, zörlik yoki ruhiy tahdidsiz, şaxsan va erkin ifoda etişi şart. Agar iroda majburlov ostida şakllangan bölsa, bunday nikoh sud tartibida haqiqiy emas deb topiladi. Nikohning asosiy maqsadi — oila qurişdir. Agar er-xotin oila quriş niyati bölmagan holda, masalan, faqat moddiy manfaat yoki fuqarolik oliş maqsadida nikohni qayd etsa, bu soxta nikoh hisoblanadi. Soxta nikoh sud tomonidan haqiqiy emas deb topilişi mumkin. Faraziy misol: Anvar va Barno faqat diniy marosim orqali oila qurdilar va FHDYO organida qayd etilmadilar. Bir neça yildan söng ular örtasida mulkiy nizo kelib çiqdi. Qonun nuqtayi nazaridan ular er-xotin hisoblanmaydi va ularning birgalikda orttirgan mol-mulki oila huquqi normalari bilan emas, balki fuqarolik huquqining umumiy qoidalari asosida hal qilinadi. Bu misol FHDYO qayd etişining naqadar muhimligini körsatadi.

- Faqat FHDYO organida qayd etilgan nikoh yuridik ahamiyatga ega (Oila kodeksi, 13-modda).
- Diniy rasmlarga binoan tuzilgan nikoh huquqiy oqibat keltirib çiqarmaydi (Oila kodeksi, 13-modda).
- Nikoh tuziş ixtiyoriydir va majbur qiliş taqiqlanadi (Oila kodeksi, 14-modda).

> **KÖP UÇRAYDIGAN XATO**
> Töy ötkaziş yoki birgalikda yaşaşni nikohning huquqiy boşlanişi deb hisoblaş xatodir. Huquq va majburiyatlar faqat FHDYO qayd etgan kundan boşlanadi.

> **IMTIHON UÇUN**
> Imtihonda söraladi: Soxta nikohning asosiy belgisi nima? Javob: Taraflarda oila quriş niyatining mavjud emasligi.

2.2 Nikohni tuziş tartibi va şartlari

Nikohni tuziş tartibi va şartlari qonun bilan qat'iy belgilangan bölib, bu oila mustahkamligini va taraflar huquqlarini ta'minlaşga xizmat qiladi. Özbekistonda nikoh yoşi er va xotin uçun bir xil — ön sakkiz yoş etib belgilangan (Oila kodeksi, 15-modda). Bu yoş şaxsning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy jihatdan oila qurişga tayyor bölişini ta'minlaydi. Uzrli sabablar bölganida (homiladorlik, bola tuğilişi, voyaga yetmagan şaxsning emansipatsiyasi), nikohga kirişni xohlovçilarning iltimosiga köra, tuman yoki şahar hokimi nikoh yoşini köpi bilan bir yilga kamaytirişi mumkin. Şuni yodda tutiş kerakki, nikoh yoşini kamaytiriş faqat hokimning qarori bilan amalga oşiriladi, FHDYO organi bunga mustaqil haqli emas. Nikoh tuziş tartibiga köra, nikohlanuvçilar FHDYO organiga ariza berganlaridan keyin bir oy ötgaç, şaxsan ularning iştirokida amalga oşiriladi (Oila

kodeksi, 13-modda). Bir oylik muddat bölajak er-xotinga öz qarorlarining jiddiyligini öylab köriş imkonini beradi. Uzrli sabablar (masalan, uzoq muddatli xizmat safari, kasallik) bölganda, FHDYO mudiri bu muddatni qisqartirişi yoki uzaytirişi mumkin. Alohida hollarda, masalan, homiladorlik yoki bola tuğilganda, nikoh ariza berilgan kuni ham tuzilişi mumkin. Faraziy misol: 17 yoşli Umida va 20 yoşli Jasur oila qurişga qaror qilişdi. Umida homilador bölganligi sababli, ular tuman hokimiga nikoh yoşini kamaytirişni sörab murojaat qilişdi. Hokim qarori bilan Umidaning nikoh yoşi bir yilga kamaytirildi. Şundan söng, ular FHDYO organiga ariza berdilar va homiladorlik fakti tasdiqlangani uçun ularning nikohi ariza berilgan kunning özida qayd etildi. Bu jarayonda har ikki tarafning ixtiyoriy roziligi şaxsan olinişi qat'iy talab etiladi, işonçnoma yoki vakil orqali nikoh tuzişga mutlaqo yöl qöyilmaydi.

- Nikoh yoşi erkaklar va ayollar uçun 18 yoş (Oila kodeksi, 15-modda).
- Hokim uzrli sabablarga köra nikoh yoşini köpi bilan 1 yilga kamaytirişi mumkin (Oila kodeksi, 15-modda).
- Nikoh ariza berilgandan keyin 1 oy ötgaç, şaxsan iştirokda qayd etiladi (Oila kodeksi, 13-modda).
- Alohida hollarda (homiladorlik, kasallik) nikoh ariza berilgan kuni tuzilişi mumkin (Oila kodeksi, 13-modda).

> **IŞ BILAN BOĞLIQLIK**
> Amaliyotda homiladorlik ham nikoh yoşini kamaytirişga (hokim qarori), ham 1 oylik muddatni qisqartirişga (FHDYO mudiri qarori) mustaqil asos böla oladi.

> **ASOSIY FIKR**
> Nikoh yoşini kamaytiriş yoki muddatni qisqartiriş taraflarning ixtiyoriy roziligi talabini bekor qilmaydi. Rozilik har doim şaxsan va erkin bildirilişi şart.

2.3 Nikoh tuzişga tösqinlik qiluvçi holatlar

Nikoh tuzişga tösqinlik qiluvçi holatlar qonunçilikda qat'iy belgilangan bölib, ular oilaning axloqiy, tibbiy va huquqiy asoslarini himoya qilişga qaratilgan. Oila kodeksining 16-moddasiga muvofiq, quyidagi holatlarda nikoh tuzişga yöl qöyilmaydi: birinçidan, loaqal bittasi röyxatga olingan boşqa nikohda turgan şaxslar örtasida. Bu qoida monogamiya (yakkanikohlik) tamoyilini mustahkamlaydi va köp xotinli yoki köp erli nikohlarning oldini oladi. Ikkinçidan, nasl-nasab şajarasi böyiça töğri tutaşgan qarindoşlar (ota-ona va farzandlar, buva, buvi va nabiralar), tuğişgan va ögay aka-ukalar bilan opa-singillar örtasida nikoh tuziş taqiqlanadi. Bu çeklov nafaqat axloqiy me'yorlarga, balki bölajak farzandlarning soğliğini genetik kasalliklardan himoya qilişga asoslangan. Uçinçidan, farzandlikka oluvçilar bilan farzandlikka olinganlar örtasida nikoh tuziş mumkin emas. Garçi ular örtasida biologik qarindoşlik bölmasa-da, huquqiy jihatdan ular ota-ona va farzand maqomiga tenglaştirilgan bölib, bu taqiq manfaatlar töqnaşuvidan va vakolatni suiiste'mol qilişdan himoya qiladi. Törtinçidan, loaqal bittasi ruhiyat buzilişi (ruhiy kasalligi yoki aqli zaifligi) sababli sud tomonidan muomalaga layoqatsiz deb topilgan şaxslar örtasida nikoh tuziş man etiladi. Muomalaga layoqatsiz şaxs öz harakatlarining mohiyatini tuşunmaydi, demak, u nikohga ongli va ixtiyoriy rozilik bera olmaydi. Faraziy misol: Rustam özining asrab olingan qizi Dinoraga uylanmoqçi bölib FHDYOga ariza berdi. FHDYO organi ularning arizasini rad etdi, çunki farzandlikka oluvçi va olingan örtasidagi nikoh axloqiy va huquqiy jihatdan taqiqlangan. Agar ular nikoh qurişni qat'iy istasalar, avvalo sud tartibida

farzandlikka olişni bekor qilişlari talab etiladi. Uşbu tösqinliklar röyxati tugal bölib, qonunda körsatilmagan boşqa sabablar (masalan, millati, dini, ijtimoiy kelib çiqişi) nikohga tösqinlik qila olmaydi.

- Boşqa röyxatga olingan nikohda turgan şaxslar örtasida nikoh taqiqlanadi (Oila kodeksi, 16-modda).
- Yaqin qarindoşlar, ögay aka-uka va opa-singillar örtasida nikohga yöl qöyilmaydi (Oila kodeksi, 16-modda).
- Farzandlikka oluvçilar va olinganlar örtasida nikoh tuziş mumkin emas (Oila kodeksi, 16-modda).
- Sud tomonidan muomalaga layoqatsiz deb topilgan şaxslar nikoh qura olmaydi (Oila kodeksi, 16-modda).

> **TAQQOSLANG**
> Muomalaga layoqatsiz şaxslar (ruhiy kasallik sababli) nikoh qura olmaydi, biroq muomala layoqati çeklangan şaxslar (masalan, spirtli içimliklarga ruju qöyganlar) uçun bunday taqiq qonunda yöq.

> **IMTIHON UÇUN**
> Oila kodeksining 16-moddasidagi tösqinlik qiluvçi holatlar röyxati qat'iy va tugal hisoblanadi. Boşqa heç qanday sabab nikohni rad etişga asos bölolmaydi.

2.4 Nikohlanuvçi şaxslarni tibbiy körikdan ötkaziş

Nikohlanuvçi şaxslarni tibbiy körikdan ötkaziş oila huquqining muhim instituti bölib, soğlom oila quriş va kelajak avlod salomatligini ta'minlaşga xizmat qiladi. Oila kodeksining 17-moddasiga köra, nikohlanuvçi şaxslar davlat soğliqni saqlaş tizimi muassasalarida bepul asosda tibbiy körikdan ötadilar. Tibbiy körikning maqsadi taraflarni bir-birining soğliği holatidan xabardor qiliş va irsiy hamda xavfli kasalliklarning tarqalişini oldini olişdir. Ellik yoşdan oşgan şaxslar, şuningdek, homiladorlik yoki bola tuğilişi kabi alohida hollarda nikohlanuvçilar tibbiy körikdan faqat öz roziligi bilan ötkaziladi, biroq OIV infeksiyasi yuzasidan tekşiruv ellik yoşgaça bölgan barça uçun majburiydir. Tibbiy körik natijalari şifokorlik siri hisoblanadi. FHDYO organi xodimlari yoki şifokorlar bu ma'lumotlarni uçinçi şaxslarga oşkor etişga haqli emas. Natijalar faqat körikdan ötgan şaxsning özига ma'lum qilinadi. Har bir taraf özining salomatligi haqidagi ma'lumotni bölajak turmuş örtoğiga özi ma'lum qilişi kerak. Agar nikohlanuvçi şaxslardan biri tanosil kasalligi yoki OIV infeksiyasi borligini ikkinçi tarafdan yaşirsa, jabrlangan taraf nikohni haqiqiy emas deb topiş talabi bilan sudga murojaat qiliş huquqiga ega. Faraziy misol: Sobir va Malika nikohdan ötiş uçun FHDYOga ariza berişdi va tibbiy körikka yöllanma olişdi. Körik natijasida Sobirda jiddiy kasallik aniqlandi. Şifokor bu haqda faqat Sobirga xabar berdi. Sobir bu ma'lumotni Malikadan yaşirib, nikohdan ötdi. Keyinçalik Malika bu holatdan xabar topgaç, uning ixtiyoriy roziligi aldanib olinganligi sababli sudga murojaat qilib, nikohni haqiqiy emas deb topişga erişdi. Bu jarayon şaxsiy huquqlarni himoya qiliş bilan birga, oilaviy munosabatlarda oçiqlik va halollikni talab qiladi.

- Nikohlanuvçilar davlat muassasalarida bepul tibbiy körikdan ötadi (Oila kodeksi, 17-modda).
- 50 yoşdan oşganlar va alohida hollarda körik ixtiyoriy böladi (Oila kodeksi, 17-modda).
- Tibbiy körik natijalari şifokorlik siri hisoblanadi (Oila kodeksi, 17-modda).

> **ASOSIY FIKR**

Tibbiy körikdan ötiş nikohga ixtiyoriy rozilikni almaştirmaydi. Körik natijalari faqat taraflarning ongli qaror qabul qilişiga yordam beradi.

KÖP UÇRAYDIGAN XATO
OIV infeksiyasi yoki tanosil kasalligini qasddan yaşiriş nafaqat nikohni haqiqiy emas deb topişga, balki jinoiy javobgarlikka ham sabab böladi.

2.5 Çet el fuqarolari, fuqaroligi bölmagan va xorijda yaşovçi fuqarolar nikohi

Globallaşuv şaroitida çet el fuqarolari va fuqaroligi bölmagan şaxslar iştirokidagi nikohlar soni ortib bormoqda. Özbekiston Respublikasida doimiy yaşab turgan çet el fuqarolari va fuqaroligi bölmagan şaxslar oilaviy munosabatlarda Özbekiston fuqarolari bilan teng huquq va majburiyatlarga ega (Oila kodeksi, 234-modda). Özbekiston hududida bunday şaxslar bilan nikohni qayd etiş umumiy asoslarda, ya’ni Özbekiston qonunçiligi talablari (nikoh yoşi, ixtiyoriylik, tösqinlik qiluvçi holatlarning yöqligi) asosida amalga oşiriladi. Bunda çet el fuqarosining Özbekistonda böliş vizasi haqiqiy bölişi hamda uning öz davlatida nikohda turmasligi haqidagi hujjat (legalizatsiya qilingan yoki apostil qöyilgan holda) taqdim etilişi şart. Özbekiston Respublikasi hududidan taşqarida tuzilgan nikohlarni e’tirof etiş masalasi ham muhimdir. Agar Özbekiston fuqarolari xorijiy davlatda öşa davlat qonunçiligiga rioya qilgan holda nikoh tuzsalar, bu nikoh Özbekistonda haqiqiy deb tan olinadi. Biroq, buning uçun Oila kodeksining 16-moddasida körsatilgan tösqinlik qiluvçi holatlar (masalan, köp xotinlilik yoki yaqin qarindoşlik) bölmasligi qat’iy talab qilinadi (Oila kodeksi, 235-modda). Faraziy misol: Özbekiston fuqarosi bölgan Dilshod Germaniyada öqiş davrida Germaniya fuqarosi Anna bilan öşa davlat qonunlariga muvofiq nikohdan ötdi. Ularning nikohi Özbekistonda avtomatik ravişda tan olinadi, çunki ularning örtasida yaqin qarindoşlik yöq va ikkalasi ham boşqa nikohda turmaydi. Şuningdek, xorijda yaşovçi fuqarolarimiz Özbekistonning konsullik muassasalarida ham nikohlarini qayd etişlari mumkin. Bu holatda töğridan-töğri Özbekiston oila qonunçiligi normalari qöllaniladi. Konsullik nikohlari orqali fuqarolarimiz xorijda böla turib, öz milliy qonunçiligi doirasida huquqiy himoyaga ega böladilar. Bu qoidalar xalqaro xususiy huquqning kollizion normalarini amaliyotda töğri qöllaş imkonini beradi.

- Çet el fuqarolari Özbekistonda oilaviy munosabatlarda teng huquqqa ega (Oila kodeksi, 234-modda).
- Xorijda tuzilgan nikohlar 16-modda talablariga zid bölmasa, Özbekistonda e’tirof etiladi (Oila kodeksi, 235-modda).
- Xorijdagi fuqarolar nikohi konsullik muassasalarida qayd etilişi mumkin (VMQ 550-son qarori).

IMTIHON UÇUN
Çet elda tuzilgan nikohni Özbekistonda tan olişning asosiy şarti nima? Javob: Oila kodeksining 16-moddasida körsatilgan tösqinlik qiluvçi holatlarning yöqligi.

TAQQOSLANG
Konsullik nikohi Özbekiston qonunçiligi asosida tuziladi, xorijiy davlat organida tuzilgan nikoh esa öşa davlat qonunçiligi asosida tuzilib, keyin Özbekistonda e’tirof etiladi.

2.6 Ozodlikdan mahrum etiş joylaridagi şaxslar bilan nikohni qayd etiş

Ozodlikdan mahrum etiş joylarida saqlanayotgan şaxslarning oila quriş huquqi qonun bilan kafolatlangan bölib, bu jarayon öziga xos qat'iy tartibga ega. Oila kodeksining 217-moddasiga muvofiq, jazo ötayotgan yoki tergov hibsxonalarida saqlanayotgan şaxslar bilan nikohni qayd etiş uşbu muassasa joylaşgan hududdagi FHDYO organlari tomonidan amalga oşiriladi. Vazirlar Mahkamasining 550-son qarori bilan tasdiqlangan qoidalarga köra, mahkum bilan nikohga kirişni xohlovçi şaxs ariza töldirib, öz yaşaş joyidagi yoki muassasa hududidagi FHDYO organiga topşiradi. FHDYO arizani tasdiqlab bergaç, u jazoni ijro etiş muassasasi ma'muriyatiga yuboriladi. Muassasa ma'muriyati mahkumning arizasini töldirtiradi, uning roziligini va imzosini tasdiqlaydi hamda hujjatlarni FHDYOga qaytaradi. Nikohlanuvçilarni tibbiy körikdan ötkaziş majburiyati muassasa ma'muriyati zimmasiga yuklatiladi. Nikohni qayd etiş jarayoni FHDYO organi xodimi tomonidan bevosita jazoni ijro etiş muassasasi ma'muriyati ajratgan maxsus xonada, har ikki tarafning şaxsiy iştirokida ötkaziladi. Faraziy misol: Botir jazoni ijro etiş koloniyasida jazo ötamoqda. Uning qayliği Nodira nikoh quriş istagida FHDYOga ariza berdi. Koloniya ma'muriyati Botirning ixtiyoriy roziligini tasdiqlab, uni tibbiy körikdan ötkazdi. Belgilangan kuni FHDYO xodimi koloniyaga kelib, ularning nikohini qayd etdi va Nodiraga nikoh guvohnomasini topşirdi. Botirning şaxsiy yiğmajildiga esa tegişli ştamp bosildi. Bu tartib mahkumning şaxsiy huquqlarini ta'minlaş bilan birga, nikohning ixtiyoriyligi va qonuniyligi ustidan qat'iy davlat nazoratini örnatadi. Vakil orqali nikoh tuzişga bu yerda ham mutlaqo yöl qöyilmaydi.

- Mahkumlar bilan nikoh muassasa joylaşgan hududdagi FHDYO tomonidan qayd etiladi (Oila kodeksi, 217-modda).
- Mahkumning arizasi va imzosi muassasa ma'muriyati tomonidan tasdiqlanadi (VMQ 550-son qarori).
- Tibbiy körik muassasa ma'muriyati tomonidan taşkil etiladi (VMQ 550-son qarori).

> **ASOSIY FIKR**
> Jazoni ijro etiş muassasasida böliş şaxsni nikoh tuziş huquqidan mahrum etmaydi, biroq jarayon ustidan qat'iy ma'muriy va huquqiy nazorat örnatiladi.

> **KÖP UÇRAYDIGAN XATO**
> Mahkum bilan nikoh tuzişda FHDYO organi avtomatik ravişda 1 oylik muddatni qisqartirmaydi. Muddat umumiy qoidalar asosida hisoblanadi.

ASOSIY XULOSALAR

1. Nikoh faqat FHDYO organida qayd etilgandagina yuridik ahamiyatga ega böladi.
2. Nikohlanuvçilarning ixtiyoriy roziligi va 18 yoşga tölganligi nikohning asosiy şartlaridir.
3. Hokim uzrli sabablar mavjud bölganda nikoh yoşini köpi bilan bir yilga kamaytirişi mumkin.
4. Yaqin qarindoşlar, farzandlikka oluvçilar va muomalaga layoqatsiz şaxslar örtasida nikoh tuziş qat'iyan taqiqlanadi.
5. Tibbiy körik bepul amalga oşiriladi va uning natijalari şifokorlik siri hisoblanadi.
6. Xorijda tuzilgan nikohlar Oila kodeksining 16-moddasiga zid bölmasa, Özbekistonda tan olinadi.
7. Ozodlikdan mahrum etiş joylarida nikoh faqat taraflarning şaxsiy iştirokida, muassasa hududida qayd etiladi.

Qisqaça xulosa

Uşbu darsda Özbekiston Respublikasi oila huquqida nikoh tuşunçasi, uni tuziş tartibi va şartlari batafsil körib çiqildi. Nikoh faqat FHDYO organlarida davlat röyxatidan ötkazilgandagina huquqiy oqibatlarni keltirib çiqaradigan yuridik fakt hisoblanadi. Diniy yoki faktik nikohlar qonun tomonidan tan olinmaydi. Nikoh tuzişning eng muhim şartlari bu taraflarning ixtiyoriy özaro roziligi va 18 yoşga tölganligidir. Uzrli sabablar bölganda, tuman yoki şahar hokimi nikoh yoşini bir yilga kamaytirişi mumkin. Oila kodeksining 16-moddasida nikoh tuzişga tösqinlik qiluvçi holatlar qat'iy belgilangan bölib, bularga köp xotinlilik, yaqin qarindoşlik, farzandlikka oliş munosabatlari va muomalaga layoqatsizlik kiradi. Kelajak avlod salomatligini ta'minlaş maqsadida nikohlanuvçilar majburiy va bepul tibbiy körikdan ötkaziladi. Şuningdek, çet el fuqarolari va xorijda yaşovçi fuqarolarning nikohini e'tirof etiş qoidalari, hamda ozodlikdan mahrum etiş joylarida saqlanayotgan şaxslar bilan nikohni qayd etişning öziga xos ma'muriy tartiblari örganildi. Bu qoidalar oila mustahkamligini, bola manfaatlarini va fuqarolarning şaxsiy nomulkiy huquqlarini himoya qilişga qaratilgan.

ASOSIY PRINSIPLAR

1. FHDYO organida davlat röyxatidan ötkazişning majburiyligi
2. Nikohga kiruvçilarning ixtiyoriy va erkin roziligi
3. Erkaklar va ayollar uçun teng nikoh yoşi (18 yoş)
4. Monogamiya (yakkanikohlik) tamoyiliga qat'iy rioya qiliş
5. Yaqin qarindoşlar örtasida nikoh tuzişga yöl qöymaslik
6. Tibbiy sirlarni saqlaş va salomatlikni himoya qiliş
7. Xorijiy nikohlarni milliy qonunçilikka zid bölmagan taqdirdagina e'tirof etiş

> **ASOSIY ATAMALAR**
> FHDYO organi · Yuridik fakt · Ixtiyoriy rozilik · Nikoh yoşi · Emansipatsiya · Monogamiya · Muomalaga layoqatsizlik · Tibbiy körik · Konsullik nikohi · Soxta nikoh

IMTIHONGA TAYYORGARLIK

- Nikohning yuridik fakt sifatidagi ahamiyatini tuşuntirib bera olamanmi?
- Diniy nikoh va qonuniy nikohning huquqiy farqlarini bilamanmi?
- Nikoh yoşini kamaytiriş va 1 oylik muddatni qisqartiriş vakolatlari kimga tegişli ekanligini farqlaymanmi?
- Oila kodeksining 16-moddasidagi tösqinlik qiluvçi 4 ta holatni sanab bera olamanmi?
- Tibbiy körik natijalarini yaşirişning huquqiy oqibatlarini bilamanmi?
- Çet elda tuzilgan nikoh Özbekistonda qaysi şart asosida tan olinişini tuşuntira olamanmi?
- Ozodlikdan mahrum etiş joylarida nikohni qayd etiş tartibini bilamanmi?

Kazuslar (IRAC)

1-kazus · Homiladorlik va nikoh yoşini kamaytiriş

FAKTLAR

Ön yetti yoşu sakkiz oylik Dilnoza homiladorligi sababli yigirma yoşli Aziz bilan nikohini zudlik bilan qayd ettirmoqçi böldi. Ular FHDYO organiga tibbiy ma’lumotnoma hamda Dilnozaning ota-onasi roziligini taqdim etdilar. FHDYO xodimi homiladorlik nikoh yoşini kamaytiriş töğrisidagi qarorning örnini bosmasligini bildirdi. Aziz esa alohida holatlarda nikoh murojaat qilingan kuni tuzilişi mumkinligini vaj qilib, rad javobidan norozi böldi.

MASALA

Nikoh yoşiga yetmagan şaxsning homiladorligi sababli nikohni zudlik bilan qayd etiş uçun qanday huquqiy tartib-taomillarga rioya qilinişi kerak?

NORMA

Özbekiston Respublikasi Oila kodeksining 15-moddasiga köra, nikoh yoşi erkaklar va ayollar uçun ön sakkiz yoş etib belgilanadi. Uzrli sabablar bölganida, alohida hollarda (homiladorlik, bola tuğilişi, voyaga yetmagan şaxsning töla muomalaga layoqatli deb e’lon qilinişi), nikohga kirişni xohlovçilarning iltimosiga köra nikoh davlat röyxatidan ötkaziladigan joydagi tuman, şahar hokimi nikoh yoşini köpi bilan bir yilga kamaytirişi mumkin. Oila kodeksining 13-moddasiga asosan, nikoh tuziş nikohlanuvçilarning FHDYO organlariga ariza berganlaridan keyin bir oy ötgaç amalga oşiriladi. Biroq, alohida hollar (homiladorlik, bola tuğilişi, bir tarafning kasalligi va boşqalar)da nikoh ariza berilgan kuni tuzilişi mumkin. Vazirlar Mahkamasining 550-son qaroriga asosan, nikoh yoşini kamaytiriş va muddatni qisqartiriş alohida asoslarga köra amalga oşiriladi.

TAHLIL

1) Nikoh yoşini kamaytiriş bilan nikohni qayd etiş uçun belgilangan kutiş muddatini qisqartiriş örtasida jiddiy huquqiy farq mavjud. Nikoh yoşini kamaytiriş şaxsga nikohga kiriş huquqini (layoqatini) beradi, ya’ni qonuniy tösiqni olib taşlaydi. Kutiş muddatini qisqartiriş esa, allaqaçon nikohga kiriş huquqiga ega bölgan şaxslar uçun faqatgina ma’muriy jarayonni, ya’ni qayd etiş vaqtini tezlaştiradi (Oila kodeksi, 13 va 15-moddalar). 2) Nikoh yoşini kamaytiriş masalasini nikoh davlat röyxatidan ötkaziladigan joydagi tuman yoki şahar hokimi hal qiladi. Buning uçun nikohlanuvçilarning iltimosi (arizasi) va uzrli sababni, masalan homiladorlikni tasdiqlovçi tibbiy muassasa ma’lumotnomasi talab qilinadi. Qonunçilikda ota-onaning roziligi talab qilinmaydi, çunki nikoh ixtiyoriy bölib, şaxsning öz xohiş-irodasi ustuvordir. 3) Zarur ruxsat, ya’ni tuman (şahar) hokimining nikoh yoşini kamaytiriş töğrisidagi qarori olingan taqdirda, Dilnoza nikohga kiriş layoqatiga ega böladi. Şundan sönggina, homiladorlik holati Oila kodeksining 13-moddasida körsatilgan alohida holat sifatida baholanib, nikohni murojaat qilingan (ariza berilgan)

kuni zudlik bilan qayd etişga qonuniy asos böladi. FHDYO xodimi uşbu ikki jarayonni töğri farqlagan va qonuniy talab qöygan.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, FHDYO xodimining harakati töla qonuniy. Dilnoza va Aziz birinçi navbatda tuman yoki şahar hokimiga nikoh yoşini kamaytirişni sörab murojaat qilişlari şart. Hokim qarori taqdim etilgandan sönggina, homiladorlik asosi bilan nikohni ariza berilgan kuni zudlik bilan qayd etiş imkoniyati vujudga keladi.

MUHOKAMA UÇUN SAVOLLAR

1. Nikoh yoşini kamaytiriş bilan nikohni qayd etiş uçun belgilangan kutiş muddatini qisqartiriş örtasida qanday farq bor?
2. Nikoh yoşini kamaytiriş masalasini qaysi organ, qanday asoslar va hujjatlar böyiça hal qiladi?
3. Zarur ruxsat olingan taqdirda homiladorlik nikohni murojaat qilingan kuni qayd etişga qanday ta’sir körsatadi?

O‘zbekiston Respublikasining Oila kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

Vazirlar Mahkamasining 550-son qarori (20.10.2023) — https://lex.uz/docs/6638940

2-kazus · Şifoxonada nikoh tuziş va tibbiy sir

FAKTLAR

Jasur oğir jarohat sababli şifoxonada davolanmoqda. U va Zilola nikohini şifoxonada qayd ettirişni söradi. Jasurning ongi ravşan, ammo u mustaqil harakatlana olmaydi. Zilola tibbiy körikdan ötgan, Jasurning ayrim tahlillari esa hali tayyor emas. FHDYO xodimi nikoh faqat FHDYO binosida tuzilişini va tibbiy ma’lumotlar har ikki tarafning ota-onasiga berilişi şartligini aytdi. Jasurning otasi öğli örniga nikohni qayd etiş hujjatlarini imzolaşni taklif qildi.

MASALA

Nikohlanuvçilardan biri kasalxonada bölganda nikohni qayd etiş tartibi, şaxsan iştirok etiş talabi va tibbiy körik natijalarining maxfiyligi qanday ta’minlanadi?

NORMA

Oila kodeksining 13-moddasiga köra, nikoh tuziş nikohlanuvçilarning şaxsan iştirokida amalga oşiriladi. Oila kodeksining 212-moddasiga asosan, alohida hollarda nikohni qayd etiş kasalxona yoki uyda amalga oşiriladi. Oila kodeksining 17-moddasiga binoan, nikohlanuvçi şaxslar davlat soğliqni saqlaş tizimi muassasalarida bepul tibbiy körikdan ötadilar. Biroq, alohida hollar (kasallik, homiladorlik) mavjud bölganda tibbiy körikdan öz roziligi bilan ötkaziladi. Şuningdek, tibbiy körik natijalari tibbiy sirni taşkil etadi va u turmuş qurmoqçi bölgan şaxsga faqat körikdan ötgan şaxsning roziligi bilangina ma’lum qilinişi mumkin. Vazirlar Mahkamasining 550-son qarorida ham işonçnoma yoki vakil orqali nikohni qayd etişga yöl qöyilmasligi qat’iy belgilangan.

TAHLIL

1) Nikohni şifoxonada qayd etiş imkoniyati va şaxsan iştirok etiş talabi bir-birini inkor etmaydi, balki töldiradi. Qonunçilikka köra, nikoh faqat nikohlanuvçilarning şaxsan iştirokida qayd etiladi, vakil orqali (masalan, ota orqali) nikoh tuzişga qat'iyan yöl qöyilmaydi. Ammo, Jasurning oğir jarohati sababli FHDYO binosiga kela olmasligi istisno holat hisoblanib, nikoh ularning şaxsan iştirokida şifoxonada qayd etilişi mumkin (Oila kodeksi, 212-modda). 2) Alohida holatlar, ya'ni taraflardan birining oğir kasalligi mavjud bölganda, tibbiy körikdan ötiş tartibi özgaradi. Oila kodeksining 17-moddasiga köra, bunday vaziyatda nikohlanuvçilar tibbiy körikdan faqat öz roziligi bilan ötkaziladi. Jasurning ayrim tahlillari tayyor emasligi nikohni zudlik bilan qayd etişga tösqinlik qilmaydi, çunki bu holatda tibbiy körik majburiy emas, ixtiyoriy xususiyat kasb etadi. 3) Nikohlanuvçilarning tibbiy ma'lumotlarini ularning ota-onasiga roziligisiz taqdim etiş talabi mutlaqo noqonuniydir. Tibbiy körik natijalari qat'iy tibbiy sir hisoblanadi. U faqat körikdan ötgan şaxsning ixtiyoriy roziligi bilan faqatgina u turmuş qurmoqçi bölgan ikkinçi şaxsga (Zilolaga) ma'lum qilinişi mumkin. Ota-onalar bu ma'lumotni talab qilişga haqli emas.

XULOSA

FHDYO xodimining talablari asossiz va qonunga zid. Jasur ongi ravşan bölgani uçun öz ixtiyorini şaxsan bildirişi mumkin, şuning uçun nikoh şifoxonada qayd etilişi kerak. Otasining vakil bölişiga yöl qöyilmaydi. Tibbiy körik natijalari esa tibbiy sir bölib, ota-onaga berilişi qat'iyan man etiladi.

MUHOKAMA UÇUN SAVOLLAR

1. Nikohni şifoxonada qayd etiş imkoniyati va nikohlanuvçilarning şaxsan iştirok etişi talabi qanday nisbatda qöllaniladi?
2. Alohida holatlarda tibbiy körikdan ötiş va nikohni qayd etiş tartibining qaysi xususiyatlari tekşirilişi lozim?
3. Nikohlanuvçilarning tibbiy ma'lumotlarini ota-onasiga ularning roziligisiz taqdim etiş talabi qonuniymi?

O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

Vazirlar Mahkamasining 550-son qarori (20.10.2023) — https://lex.uz/docs/6638940

3-kazus · Çet el fuqarosi bilan nikoh va monelik qiluvçi holatlar

FAKTLAR

Özbekiston Respublikasi fuqarosi bölgan 25 yoşli Umida va çet el fuqarosi bölgan 32 yoşli Jon Toşkent şahrida nikohdan ötiş maqsadida FHDYO organiga murojaat qilişdi. Jon öz davlatida qonuniy nikohda turadi, ammo uning davlati qonunçiligi erkaklarga köp xotinli bölişga rasman ruxsat beradi. Ular FHDYO organiga Jonning davlati qonunlariga köra yangi nikoh tuzişga heç qanday tösqinlik yöqligini, bu uning milliy huquqiga mos kelişini vaj qilib körsatişdi. Şuningdek, Umida bu holatdan xabardor ekanligini va ixtiyoriy ravişda rozi ekanligini bildirdi. Biroq, FHDYO xodimi ularning arizasini qabul qilişni rad etdi va nikohni qayd etiş imkonsizligini tuşuntirdi. Jon bu rad javobidan norozi böldi.

MASALA

Çet el fuqarosining öz davlatida ruxsat etilgan köp xotinlik huquqi Özbekiston Respublikasi hududida nikoh tuzişda qanday huquqiy oqibatlar keltirib çiqaradi?

NORMA

Oila kodeksining 16-moddasiga köra, loaqal bittasi röyxatga olingan boşqa nikohda turgan şaxslar örtasida nikoh tuzişga yöl qöyilmaydi. Oila kodeksining 235-moddasi mazmuniga köra, Özbekiston hududida nikoh tuzişda Oila kodeksining 16-moddasida nazarda tutilgan nikoh tuzişga monelik qiluvçi holatlar bölmasligi qat'iy talab qilinadi. Vazirlar Mahkamasining 550-son qaroriga asosan, çet el fuqarosi bilan nikohni qayd etiş uçun undan belgilangan tartibda legalizatsiya qilingan yoki apostil qöyilgan nikohda turmasligi haqidagi hujjat talab qilinadi.

TAHLIL

1) Çet el fuqarosi bilan Özbekiston Respublikasi hududida nikoh tuzişda, taraflarning fuqaroligidan qat'i nazar, nikohni qayd etiş tartibi va şartlari Özbekiston qonunlari bilan belgilanadi. Oila kodeksining 235-moddasi mazmuniga köra, Özbekiston hududida nikoh tuzişda Oila kodeksining 16-moddasida nazarda tutilgan nikoh tuzişga monelik qiluvçi holatlar bölmasligi qat'iy talab qilinadi. 2) Jonning avvalgi nikohi Özbekistonda yangi nikoh tuzişga mutlaq tösqinlik qiladi. Garçi Jonning öz davlati qonunçiligi köp xotinlikka (poligamiyaga) ruxsat bersa-da, Özbekiston Respublikasi Oila kodeksining 16-moddasiga asosan, loaqal bittasi röyxatga olingan boşqa nikohda turgan şaxslar örtasida nikoh tuzişga yöl qöyilmaydi. Özbekiston qonunçiligi poligamiyani tan olmaydi va ommaviy tartibot nuqtayi nazaridan bunday nikohlarga ruxsat bermaydi. Umidaning roziligi bu qonuniy taqiqni bekor qila olmaydi. 3) FHDYO xodimining rad javobi töla qonuniy. Vazirlar Mahkamasining 550-son qaroriga asosan, çet el fuqarosi bilan nikohni qayd etiş uçun undan belgilangan tartibda legalizatsiya qilingan yoki apostil qöyilgan nikohda turmasligi haqidagi hujjat talab qilinadi. Jon amaldagi nikohi sababli bunday hujjatni taqdim eta olmaydi, şuning uçun ariza qabul qilinişi mumkin emas.

XULOSA

FHDYO xodimining rad javobi töla qonuniy. Jon amaldagi nikohini bekor qilmagunça, Özbekiston Respublikasi hududida Umida bilan qonuniy nikoh tuza olmaydi. Çet el qonunçiligining poligamiyaga ruxsat berişi Özbekiston hududida yuridik kuçga ega emas.

MUHOKAMA UÇUN SAVOLLAR

1. Çet el fuqarosi bilan Özbekistonda nikoh tuzişda qaysi davlat qonunçiligi qöllaniladi?
2. Jonning avvalgi nikohi Özbekistonda yangi nikoh tuzişga qanday ta'sir qiladi?
3. FHDYO xodimining rad javobi qonuniymi?

O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

Vazirlar Mahkamasining 550-son qarori (20.10.2023) — https://lex.uz/docs/6638940

Test

JAVOB TANLANADIGAN SAVOLLAR

1. Er-xotinlik huquq va majburiyatlarini vujudga keltiradigan yuridik fakt qaysi?

- A. Töy marosimining ötkazilişi
- B. Diniy nikoh öqilişi
- C. Nikohning FHDYO organida davlat röyxatidan ötkazilişi
- D. Birgalikda yaşaşning boşlanişi

> TÖĞRI: C
> Oila kodeksining 13-moddasiga köra, nikoh faqat FHDYO organlarida tuziladi va aynan şu paytdan boşlab er-xotinlik huquq hamda majburiyatlari vujudga keladi. Diniy rasmlar yoki töy marosimlari yuridik ahamiyatga ega emas. Birgalikda yaşaş ham faktik nikoh hisoblanib, qonuniy oqibatlar keltirib çiqarmaydi.

2. Nikoh tuzişning asosiy şartlaridan biri qaysi?

- A. Nikohlanuvçilarning özaro ixtiyoriy roziligi
- B. Ikkala tarafning ham oliy ma’lumotli bölişi
- C. Ota-onalarning notarial roziligi
- D. Nikohlanuvçilarning bir millatga mansubligi

> TÖĞRI: A
> Oila kodeksining 14-moddasiga asosan, nikoh tuziş ixtiyoriydir. Bölajak er-xotin öz roziligini erkin ifoda etiş layoqatiga ega bölişi şart. Majburlaş qat’iyan taqiqlanadi. Ota-ona roziligi, ma’lumot darajasi yoki millat kabi holatlar qonunda nikoh şarti sifatida belgilanmagan. Ixtiyoriy rozilik eng asosiy şartdir.

3. Özbekistonda erkaklar va ayollar uçun umumiy nikoh yoşi qança?

- A. Erkaklar uçun 18, ayollar uçun 17 yoş
- B. Har ikkisi uçun 17 yoş
- C. Erkaklar uçun 21, ayollar uçun 18 yoş
- D. Har ikkisi uçun 18 yoş

> TÖĞRI: D
> Oila kodeksining 15-moddasiga muvofiq, nikoh yoşi erkaklar va ayollar uçun bir xil — ön sakkiz yoş etib belgilangan. Boşqa variantlardagi 17 yoki 21 yoş kabi körsatkiçlar amaldagi qonunçilikka zid. Bu qoida yoşlarning jismoniy va ruhiy jihatdan oila qurişga tayyorligini ta’minlaşga xizmat qiladi.

4. Alohida hollarda nikoh yoşini köpi bilan qançaga kamaytiriş mumkin?

- A. Uç yilga

- B. Bir yilga
- C. Ikki yilga
- D. Çeklovsiz

TÖĞRI: B
Oila kodeksining 15-moddasiga asosan, uzrli sabablar (homiladorlik, bola tuğilişi, voyaga yetmagan şaxsning töla muomalaga layoqatli deb e'lon qilinişi) bölganida, nikoh yoşini köpi bilan bir yilga kamaytirişga ruxsat etiladi. Uç yil yoki çeklovsiz kamaytiriş qonunga xilofdir. Bu bola manfaatlarini himoya qiliş maqsadida qöllaniladi.

5. Nikoh yoşini kamaytiriş vakolati kimga tegişli?

- A. Nikoh davlat röyxatidan ötkaziladigan joydagi tuman yoki şahar hokimiga
- B. FHDYO organi inspektoriga
- C. Mahalla raisiga
- D. Notariusga

TÖĞRI: A
Oila kodeksining 15-moddasida belgilanganidek, nikoh yoşini kamaytiriş vakolati faqat nikoh davlat röyxatidan ötkaziladigan joydagi tuman yoki şahar hokimiga berilgan. FHDYO inspektori, mahalla raisi yoki notarius bunday qaror qabul qilişga haqli emas. Hokim uzrli sabablarni tasdiqlovçi hujjatlarni örganib çiqib, tegişli qaror qabul qiladi.

6. Quyidagi holatlardan qaysi biri nikoh tuzişga tösqinlik qiladi?

- A. Taraflardan birining işsizligi
- B. Taraflarning turli hududlarda yaşaşi
- C. Taraflardan birining boşqa röyxatga olingan nikohda turişi
- D. Taraflar örtasida yoş farqining kattaligi

TÖĞRI: C
Oila kodeksining 16-moddasiga köra, loaqal bittasi röyxatga olingan boşqa nikohda turgan şaxslar örtasida nikoh tuzişga yöl qöyilmaydi. Işsizlik, turli hududlarda yaşaş yoki yoşdagi katta farq qonunçilikda tösqinlik qiluvçi holat sifatida körsatilmagan. Köp xotinli yoki köp erli nikohlarga qat'iyan taqiq qöyilgan.

7. Umumiy qoida böyiça nikoh ariza berilganidan keyin qança muddat ötgaç qayd etiladi?

- A. Uç oydan keyin
- B. Bir oydan keyin
- C. Olti oydan keyin
- D. Bir yildan keyin

TÖĞRI: B

Oila kodeksining 13-moddasiga köra, nikoh tuziş FHDYO organiga ariza berilganidan keyin bir oy ötgaç amalga oşiriladi. Bu muddat bölajak er-xotinga öz qarorlarini öylab köriş, niyatlarining jiddiyligini sinaş imkonini beradi. Boşqa muddatlar faqat uzrli sabablar bölgandagina istisno tariqasida qöllanilişi mumkin.

8. Homiladorlik, bola tuğilişi yoki taraflardan birining kasalligi kabi alohida hollarda nikoh qaçon tuzilişi mumkin?

- A. Faqat uç oy ötgaç
- B. Faqat sud qarori çiqqanidan keyin
- C. Faqat ota-ona iştirokida
- D. Ariza berilgan kuni

TÖĞRI: D
Oila kodeksining 13-moddasiga asosan, homiladorlik, bola tuğilişi, bir tarafning kasalligi kabi alohida hollarda nikoh ariza berilgan kuni tuzilişi mumkin. Bunday vaziyatlarda bir oylik muddatni kutiş talab etilmaydi, çunki tezkorlik bilan nikohni qayd etiş taraflar va tuğilajak bola manfaatlariga töliq mos keladi.

9. Nikohni işonçnoma asosida vakil orqali tuziş mumkinmi?

- A. Ha, notarial işonçnoma bölsa
- B. Ha, nikohlanuvçi çet elda bölsa
- C. Yöq, nikoh nikohlanuvçilarning şaxsan iştirokida tuziladi
- D. Ha, ota-ona vakil bölsa

TÖĞRI: C
Oila kodeksining 13-moddasida nikoh tuziş şaxsan nikohlanuvçilarning iştirokida amalga oşirilişi qat'iy belgilangan. Ixtiyoriy rozilikni erkin ifoda etiş talabi sababli, işonçnoma yoki vakil orqali nikoh tuzişga umuman yöl qöyilmaydi. Har bir şaxs öz xohiş-irodasini bevosita FHDYO organida tasdiqlaşi şart.

10. Nikohlanuvçilarni tibbiy körikdan ötkaziş natijalari qanday xususiyatga ega?

- A. Tibbiy sir bölib, ularni oşkor etiş qonunçilik talablariga böysunadi
- B. Mahallada oçiq muhokama qilinişi şart bölgan ma'lumotdir
- C. Har qanday qarindoşga berilişi mumkin bölgan ma'lumotdir
- D. Nikoh guvohnomasiga töliq kiritiladigan ma'lumotdir

TÖĞRI: A
Darslik materiallari va Oila kodeksining 17-moddasiga köra, tibbiy körik natijalari tibbiy sir hisoblanadi. Ular faqat körikdan ötgan şaxsning roziligi bilan bölajak turmuş örtoğiga ma'lum qilinişi mumkin. Uni oçiq muhokama qiliş yoki barçaga oşkor etiş taqiqlanadi. Bu insonning şaxsiy hayoti daxlsizligini ta'minlaydi.

11. 17 yoşli qiz va 20 yoşli yigit FHDYO organiga kelib, qizning homiladorligi sababli şu kunning özida nikohni qayd etişni söraşdi. Qonunçilikka muvofiq qanday yöl tutiladi?

- A. FHDYO organi mudiri yoşni özi kamaytirib, nikohni darhol qayd etadi

• B. Tuman (şahar) hokimi nikoh yoşini kamaytirgaç, FHDYO homiladorlik sababli nikohni ariza berilgan kuni qayd etişi mumkin

• C. Qiz 18 yoşga tölmagunça nikoh qayd etilmaydi, homiladorlik yoş qoidasini özgartirmaydi

• D. Ota-onalarning notarial tasdiqlangan roziligi olinib, nikoh darhol qayd etiladi

TÖĞRI: B

Oila kodeksining 15-moddasiga köra, nikoh yoşini faqat tuman (şahar) hokimi kamaytirişi mumkin. Hokim qarori çiqqanidan söng, homiladorlik kabi alohida holat mavjudligi sababli, 13-moddaga asosan FHDYO organi nikohni ariza berilgan kuni qayd etişga haqli. Ikkala jarayon alohida amalga oşirilişi şart.

12. Rustam va Malika 4 yildan beri alohida yaşaydi, ammo rasman ajraşmagan. Rustam Nilufar bilan qonuniy nikohdan ötmoqçi. Uning bu harakati qonuniymi?

• A. Ha, 3 yildan ortiq alohida yaşaş avvalgi nikohni avtomatik bekor qiladi

• B. Ha, agar Malika yozma ravişda e’tirozi yöqligini bildirsa

• C. Yöq, çunki uning amaldagi röyxatga olingan nikohi yangi nikohga monelik qiladi

• D. Yöq, u avval Malikaga aliment tölab berişi şart

TÖĞRI: C

Oila kodeksining 16-moddasiga asosan, loaqal bittasi röyxatga olingan boşqa nikohda turgan şaxslar örtasida nikoh tuzişga yöl qöyilmaydi. Ayni paytda alohida yaşaş avvalgi nikohni öz-özidan bekor qilmaydi. Yangi nikoh tuziş uçun avvalgi nikoh qonuniy tartibda bekor qilinganligi hujjati bilan tasdiqlanişi şart.

13. Sanjar ozodlikdan mahrum etiş muassasasida jazo muddatini ötamoqda. U Aziza bilan nikoh qurmoqçi. Uşbu nikoh qayerda va qanday qayd etiladi?

• A. Aziza Sanjarni soqçilar kuzatuvida FHDYO organiga olib borişi kerak

• B. Nikoh muassasa joylaşgan yerdagi FHDYO organi tomonidan, muassasa ma’muriyati ajratgan binoda qayd etiladi

• C. Ozodlikdan mahrum etilgan şaxslarning nikoh qurişi qonun bilan qat’iyan taqiqlanadi

• D. Muassasa boşliği FHDYO inspektori vazifasini bajarib, nikoh guvohnomasini beradi

TÖĞRI: B

Oila kodeksining 217-moddasi va 550-son qaror qoidalariga köra, ozodlikdan mahrum etiş joylaridagi şaxslar bilan nikoh uşbu muassasa joylaşgan yerdagi FHDYO organlari tomonidan qayd etiladi. Jarayon muassasa ma’muriyati ajratgan maxsus binoda, nikohlanuvçilarning şaxsan iştirokida amalga oşiriladi. Bu mahkumlarning oila quriş huquqini ta’minlaşga xizmat qiladi.

14. Özbekiston fuqarosi Anvar va çet el fuqarosi Yelena Toşkentda nikoh qurmoqçi. Yelena FHDYO organiga qanday maxsus hujjat taqdim etişi şart?

• A. Özbekiston fuqaroligini qabul qiliş niyati haqida ariza

• B. Öz davlati elçixonasidan Özbekistonda doimiy yaşaş ruxsatnomasi

• C. Öz davlatida nikohda turmasligi haqida belgilangan tartibda tasdiqlangan (legalizatsiya yoki apostil) hujjat

• D. Toşkent şahar hokimining çet el fuqarosi bilan nikoh tuzişga maxsus ruxsatnomasi

TÖĞRI: C

550-son qaror bilan tasdiqlangan qoidalarga köra, çet el fuqarosi nikohga kiriş haqidagi arizasiga özining nikohda turmasligi haqidagi belgilangan tartibda legalizatsiya qilingan yoki apostil qöyilgan hujjatni ilova qilişi lozim. Hujjat davlat tiliga tarjima qilingan bölişi şart. Bu köp xotinlilikning oldini olişga qaratilgan.

OÇIQ SAVOLLAR

15. Nikohlanuvçi şaxs FHDYO xodimi oldida roziligini bildirgan, ammo keyinçalik oilasining tahdidi ta’sirida nikohlanganini aytgan bölsa, nikohning ixtiyoriyligi qanday dalillar asosida aniqlanişi kerak?

NAMUNA JAVOB

Oila kodeksining 14-moddasiga köra, nikoh tuziş mutlaqo ixtiyoriydir va nikoh tuzişga majbur qiliş qat’iyan taqiqlanadi. Agar şaxs FHDYO xodimi oldida rasman roziligini bildirgan bölsa-da, keyinçalik bu rozilik oilasining tahdidi (jismoniy yoki ruhiy zöravonlik, qörqitiş) ta’sirida berilganini da’vo qilsa, nikohning ixtiyoriyligi buzilgan hisoblanadi. Bunday holda, Oila kodeksining 49-moddasiga asosan, nikoh xuddi aldov, tahdid yoki zörlik ta’sirida tuzilgan bitim kabi sud tartibida haqiqiy emas deb topilişi mumkin. Ixtiyoriylik yöqligini isbotlaş uçun sudda turli dalillar taqdim etilişi kerak: jabrlanuvçining batafsil körsatmalari, guvohlarning (döstlar, qarindoşlar, qöşnilar) guvohliklari, yozişmalar (SMS, ijtimoiy tarmoqlardagi xabarlar), audio yoki video yozuvlar. Agar jismoniy tahdid yoki zöravonlik bölgan bölsa, tibbiy ekspertiza xulosalari ham muhim dalil böladi. Muqobil yondaşuv sifatida, ayrimlar FHDYO xodimi oldida berilgan rasmiy va oçiq rozilikni qat’iy yuridik fakt deb hisoblaşlari va uni bekor qiliş barqarorlikka putur yetkazadi deb öylaşlari mumkin. Çunki FHDYO xodimi nikohlanuvçilarning xohiş-irodasini aniqlaşi şart. Biroq, oilaviy zöravonlik va yaşirin tahdidlar köpinça rasmiy idoralarda oşkor etilmaydi. Inson huquqlari va şaxs daxlsizligi ustuvorligi nuqtayi nazaridan, sud har qanday majburlov holatlarini çuqur örganişi şart. Ixtiyoriy rozilik bölmagan taqdirda nikohni haqiqiy emas deb topiş qonun ruhiga va adolat tamoyillariga töliq mos keladi.

16. Voyaga yetmagan şaxsning homiladorligi nikohni zudlik bilan qayd etiş uçun asos sifatida körsatilganda, nikoh yoşini kamaytiriş va qayd etiş muddatini qisqartiriş tartiblarini aralaştirib qöllaş qanday huquqiy muammolarni keltirib çiqaradi?

NAMUNA JAVOB

Nikoh yoşini kamaytiriş va nikohni qayd etiş muddatini qisqartiriş butunlay ikki xil huquqiy institut bölib, ularni aralaştirib qöllaş jiddiy huquqiy muammolarni keltirib çiqaradi. Oila kodeksining 15-moddasiga asosan, nikoh yoşini kamaytiriş (köpi bilan bir yilga) faqat tuman yoki şahar hokimining qarori bilan amalga oşiriladi. Oila kodeksining 13-moddasiga köra esa, bir oylik kutiş muddatini qisqartiriş (yoki ariza berilgan kuni qayd etiş) FHDYO organi mudiri tomonidan hal qilinadi. Agar FHDYO organi hokim qarorisiz, faqat homiladorlik asosida voyaga yetmagan şaxsning nikohini zudlik bilan qayd etsa, bu qonunga xilof ravişda tuzilgan nikoh hisoblanadi. Çunki şaxs hali nikohga kiriş huquqiga (layoqatiga) ega

emas. Bu holat kelajakda nikohni haqiqiy emas deb topişga asos böladi va tuğilajak bolaning huquqiy maqomiga ham salbiy ta’sir körsatişi mumkin. Muqobil yondaşuvda, ba’zilar homiladorlik kabi favqulodda holatlarda byurokratik tösiqlarni kamaytiriş maqsadida FHDYO organiga töğridan-töğri yoşni kamaytiriş vakolatini beriş kerakligini ta’kidlaşlari mumkin. Biroq, amaldagi qonunçilik voyaga yetmagan şaxsning manfaatlarini himoya qiliş, uning ixtiyoriy roziligini va holatning uzrliligini mahalliy ijroiya hokimiyati darajasida xolis örganişni talab qiladi. Hokim qarori şaxsga huquq beradi, FHDYO esa şu huquqni amalga oşiriş muddatini tezlaştiradi. Bu ketma-ketlikni buziş qonuniylik prinsipiga ziddir.

17. Ozodlikdan mahrum etiş joylarida saqlanayotgan şaxslar bilan nikohni qayd etişda erkin rozilik va tibbiy körik qoidalari qanday ta’minlanadi va bu jarayonda qanday huquqiy çeklovlar mavjud?

NAMUNA JAVOB

Ozodlikdan mahrum etiş joylarida saqlanayotgan şaxslar bilan nikoh tuziş Oila kodeksining 217-moddasi va Vazirlar Mahkamasining 550-son qarori asosida amalga oşiriladi. Mahkum bilan nikoh tuzişda erkin rozilik maxsus tartibda ta’minlanadi: ozodlikdagi şaxs FHDYOga ariza berib, imzosini tasdiqlatadi, söngra bu ariza muassasa ma’muriyati orqali mahkumga yetkaziladi. Mahkumning arizadagi imzosi va roziligi muassasa ma’muriyati tomonidan tasdiqlanadi. Bu jarayon har ikki tarafning ixtiyoriy roziligini hujjatlaştiradi. Tibbiy körik masalasiga kelsak, mahkum muassasa ma’muriyati tomonidan belgilangan tartibda tibbiy körikdan ötkaziladi. Ozodlikdagi şaxs esa umumiy tartibda yöllanma oladi. Huquqiy çeklovlar şundan iboratki, nikohni qayd etiş faqat muassasa ma’muriyati ajratgan maxsus binoda, FHDYO xodimi va nikohlanuvçilar iştirokida ötkaziladi. Muqobil yondaşuv sifatida, ba’zi huquqşunoslar yopiq muassasalarda ma’muriyat bosimi ostida erkin rozilik buzilişi xavfi borligini, şu sababli FHDYO xodimi mahkum bilan xoli suhbatlaşişi kerakligini ta’kidlaşadi. Biroq amaldagi tartib ma’muriyatning tasdiqlaş vakolatini yetarli deb hisoblaydi. Asosiy maqsad – şaxsning jazoni ötayotganiga qaramay, uning oila quriş huquqini (Konstitutsiyaviy huquqini) çeklamagan holda, qonuniy şartlarga rioya etişdir. Bu tartib mahkumning ijtimoiy moslaşuviga ham ijobiy ta’sir körsatadi.

Glossariy

NIKOH

Nikoh yoşiga yetgan, qonunga muvofiq oila qurişni istagan erkak bilan ayolning ixtiyoriy roziligi va teng huquqligiga asoslangan, rasmiylaştirilgan, özaro şaxsiy va mulkiy huquq hamda majburiyatlarni vujudga keltiradigan ittifoq hisoblanadi.

Misol: Jasur va Malika oila quriş maqsadida öz xohişlari bilan qonuniy nikohdan ötişdi.

Boğliq atamalar: Yuridik fakt sifatida nikoh, Oila

NIKOH TUZIŞNING IXTIYORIYLIGI

Nikohlanuvçi şaxslarning özga şaxslar tomonidan majbur etilmasdan oila quriş uçun erkin, tenglik va özaro ixtiyoriylik asosida nikohni rasmiylaştirişlari tuşuniladi. Majburlaş orqali tuzilgan nikoh haqiqiy emas deb topilişi mumkin.

Misol: Ota-onasi qistoviga qaramay, qiz öz xohişi bölmagani uçun nikoh tuzişga ixtiyoriy rozilik bermadi.

Boğliq atamalar: Nikoh, Soxta nikoh

NIKOH YOŞI
Bu nikohlanuvçi şaxslarning qonun doirasida belgilangan yoşga yetişlari hisoblanadi. Özbekiston Respublikasida erkaklar va ayollar uçun nikoh yoşi ön sakkiz yoş etib belgilangan.

Misol: Ön sakkiz yoşga tölgan Anvar qonuniy ravişda nikoh tuziş huquqiga ega böldi.

Boğliq atamalar: Emansipatsiya, Nikoh

SOXTA NIKOH
Oilaviy hayotda yaşaşni maqsad qilmay, biron-bir mol-mulkka, boylikka, uy-joyga hamda uy-joyga doimiy röyxatdan ötişni maqsad qilib tuzilgan nikoh tuşuniladi. Bunday nikoh sud tomonidan haqiqiy emas deb topiladi.

Misol: Faqatgina poytaxtda doimiy röyxatdan ötiş maqsadida tuzilgan soxta nikoh sud orqali bekor qilindi.

Boğliq atamalar: Nikoh tuzişning ixtiyoriyligi

YURIDIK FAKT SIFATIDA NIKOH
Qonunda belgilangan tartibda qayd qilingan fuqarolik holati dalolatnomasining bir turi bölib, erkak va ayol örtasida şaxsiy hamda mulkiy huquqiy munosabatlarni vujudga keltiruvçi iroda ifodasi hisoblanadi.

Misol: Fuqarolik holati dalolatnomalarini yoziş organida qayd etilgan yuridik fakt sifatida nikoh er-xotinga qonuniy huquqlar berdi.

Boğliq atamalar: Nikoh

NIKOHGA MONELIK QILUVÇI HOLATLAR
Qonunçilikda belgilangan va nikoh tuzişga tösqinlik qiladigan qat’iy holatlar bölib, ularga boşqa nikohda turiş, yaqin qarindoşlik va sud tomonidan muomalaga layoqatsiz deb topiliş kiradi.

Misol: Yigitning amaldagi qonuniy nikohi bekor qilinmagani sababli, uning yangi nikoh tuzişiga monelik qiluvçi holat aniqlandi.

Boğliq atamalar: Nikoh, Muomalaga layoqatsizlik

TIBBIY KÖRIK
Nikohlanuvçi şaxslarning soğliğini muhofaza qiliş, oilada soğlom farzandlar tuğilişini ta’minlaş maqsadida davlat soğliqni saqlaş muassasalarida bepul amalga oşiriladigan majburiy tekşiruv jarayoni.

Misol: Bölajak kelin-kuyov ariza topşirgaç, belgilangan tartibda bepul tibbiy körikdan ötişdi.

Boğliq atamalar: Nikoh şartlari

> **EMANSIPATSIYA**
> Voyaga yetmagan şaxsning qonunda belgilangan tartibda töla muomalaga layoqatli deb e’lon qilinişi bölib, bu holat nikoh yoşini kamaytiriş uçun uzrli sabablardan biri hisoblanadi.

Misol: Ön yetti yoşli tadbirkor yigit emansipatsiya qilingani sababli uning nikoh yoşini kamaytirişga ruxsat berildi.

Boğliq atamalar: Nikoh yoşi

> **KONSULLIK NIKOHI**
> Özbekiston Respublikasining çet elda doimiy yoki vaqtinça yaşovçi fuqarolarining nikohi Özbekiston Respublikasi qonun hujjatlariga muvofiq konsul tomonidan qayd etilişi natijasida vujudga keladigan nikoh.

Misol: Xorijda öqiyotgan ikki nafar Özbekiston fuqarosi öz nikohlarini mamlakatimizning elçixonasida konsullik nikohi tarzida qayd etişdi.

Boğliq atamalar: Nikoh

> **RETORSIYA**
> Xalqaro xususiy huquqda özarolik ma’nosida işlatilib, agar çet davlatda Özbekiston fuqarolarining huquqlari çeklansa yoki tan olinmasa, Özbekistonda ham uşbu davlat fuqarolariga nisbatan şunday çeklovlar qöllanilişini anglatadi.

Misol: Xorijiy davlat özbek fuqarolarining nikohini tan olmagani uçun retorsiya qoidasi asosida ularning fuqarolari nikohi ham tan olinmadi.

Boğliq atamalar: Konsullik nikohi

Xronologiya

Nikoh tuziş tartibi va şartlarining huquqiy rivojlanişi

> **1998 · OILA KODEKSINING QABUL QILINIŞI**
> Özbekiston Respublikasining Oila kodeksi qabul qilinib, nikoh tuzişning asosiy şartlari, tartibi va monelik qiluvçi holatlar qonun darajasida mustahkamlandi.

Ahamiyati: Oilaviy munosabatlarni tartibga soluvçi yagona va asosiy qonun hujjati yaratildi.

> **2003 · TIBBIY KÖRIK TARTIBINING BELGILANIŞI**

> Vazirlar Mahkamasining qarori bilan nikohlanuvçi şaxslarni tibbiy körikdan ötkaziş töğrisidagi nizom tasdiqlandi. Bu orqali soğlom avlodni şakllantiriş maqsadi közlandi.

Ahamiyati: Nikohdan oldin bepul tibbiy körikdan ötiş majburiy şart sifatida amaliyotga joriy etildi.

> **2013 · NIKOH YOŞINI KAMAYTIRIŞ ASOSLARI**
> Oila kodeksining 15-moddasiga özgartiriş kiritilib, nikoh yoşini kamaytiriş uçun uzrli sabablar qatoriga voyaga yetmagan şaxsning töla muomalaga layoqatli deb e’lon qilinişi qöşildi.

Ahamiyati: Emansipatsiya qilingan şaxslarning oila quriş huquqlari qonunan kafolatlandi.

> **2019 · NIKOH YOŞINING TENGLAŞTIRILIŞI**
> Qonunçilikka kiritilgan özgartirişga asosan, nikoh yoşi erkaklar va ayollar uçun bir xilda ön sakkiz yoş etib belgilandi.

Ahamiyati: Erkaklar va ayollarning oila qurişdagi huquq va imkoniyatlari töliq tenglaştirildi.

> **2021 · XORIJDA TUZILGAN NIKOHLARNI E’TIROF ETIŞ**
> Oila kodeksining 235-moddasi yangi tahrirda bayon etilib, Özbekiston hududidan taşqarida tuzilgan nikohlarni haqiqiy deb e’tirof etişning aniq mexanizmlari belgilandi.

Ahamiyati: Çet el elementi iştirokidagi oilaviy munosabatlarning huquqiy kafolatlari kuçaytirildi.

> **2023 · YANGI QAYD ETIŞ QOIDALARI**
> Vazirlar Mahkamasining 550-son qarori bilan Fuqarolik holati dalolatnomalarini qayd etiş qoidalari tasdiqlandi. Elektron ariza beriş va axborot tizimlari orqali tekşiriş joriy etildi.

Ahamiyati: Nikohni qayd etiş jarayoni raqamlaştirildi va byurokratik tösiqlar qisqartirildi.

Mind-map

Nikoh tuziş tartibi va şartlari

- Nikoh tuşunçasi: Nikohning huquqiy tabiati va ahamiyati.
- — Yuridik fakt: Davlat tomonidan qayd etiladigan holat.
- — Huquqiy munosabat: Er-xotin örtasidagi şaxsiy va mulkiy huquqlar.
- — Oila huquqi instituti: Oila qonunçiligi normalari majmui.
- Nikoh şartlari: Nikoh qonuniy bölişi uçun zarur bölgan asosiy talablar (Oila kodeksi, 14-15-moddalar).
- — Ixtiyoriy rozilik: Majburlaşsiz, erkin iroda ifodasi.
- — — Şaxsan ifodalaş: Vakil orqali rozilik beriş mumkin emas.
- — — Majburlaş taqiqlanadi: Zörlik yoki tahdid ostidagi nikoh haqiqiy emas.
- — Nikoh yoşi: Erkaklar va ayollar uçun 18 yoş.

- — — Yoşni kamaytiriş: Hokim qarori bilan köpi bilan 1 yilga.
- — — Uzrli sabablar: Homiladorlik, bola tuğilişi, emansipatsiya.
- — Oila quriş maqsadi: Soxta nikoh tuzişga yöl qöyilmaydi.
- Monelik qiluvçi holatlar: Nikoh tuzişni taqiqlovçi qat’iy holatlar (Oila kodeksi, 16-modda).
- — Boşqa nikoh: Loaqal bittasi boşqa qayd etilgan nikohda bölsa.
- — — Köp xotinlilik taqiqi: Amaldagi qonunçilik poligamiyaga yöl qöymaydi.
- — Yaqin qarindoşlik: Töğri tutaşgan qarindoşlar örtasida.
- — — Aka-uka va opa-singil: Tuğişgan va ögay qarindoşlar.
- — — Farzandlikka oliş: Farzandlikka oluvçi va olinganlar örtasida.
- — Muomalaga layoqatsizlik: Ruhiyat buzilişi sababli sud qarori bilan.
- — — Sud qarori: Faqat sud tomonidan belgilangan holatda.
- Tibbiy körik: Nikohlanuvçilarni tibbiy tekşiruvdan ötkaziş (Oila kodeksi, 17-modda).
- — Bepul asosda: Davlat soğliqni saqlaş muassasalarida amalga oşiriladi.
- — Tibbiy sir: Natijalar faqat şaxsning roziligi bilan ma’lum qilinadi.
- — Ixtiyoriy körik: 50 yoşdan oşganlar va alohida hollarda.
- — — 50 yoşdan oşganlar: Öz xohişiga köra ötkaziladi.
- — — Alohida hollar: Homiladorlik kabi tezkor qayd etiş holatlarida.
- Qayd etiş tartibi: Ariza beriş va nikohni rasmiylaştiriş jarayoni (Oila kodeksi, 13-modda).
- — Birgalikda ariza: Yozma yoki elektron şaklda beriladi.
- — Bir oylik muddat: Ariza berilgandan keyin bir oy ötgaç qayd etiladi.
- — — Muddatni qisqartiriş: Uzrli sabablar bölganda muddat qisqartirilişi mumkin.
- — — Ariza kuni qayd etiş: Alohida hollarda (masalan, homiladorlik) şu kuni tuziladi.
- — Şaxsan iştirok: Nikoh faqat şaxslarning özi iştirokida tuziladi.
- Maxsus holatlar: Çet elliklar va mahkumlar bilan nikoh.
- — Çet el fuqarolari: Özbekiston hududida umumiy asoslarda qayd etiladi.
- — Konsullik nikohi: Xorijdagi fuqarolar nikohi elçixonada qayd etiladi.
- — Jazoni ijro etiş joyi: Mahkumlar bilan nikoh muassasa binosida qayd etiladi.

Tuşuntiriş va sxema

Nikohni qayd etiş jarayoni va şartlari

DIAGRAMMADAGI BOĞLANIŞLAR

- Birgalikda ariza beriş ’Ariza topşiriladi ’Fuqarolik holati dalolatnomalarini yoziş organi
- Fuqarolik holati dalolatnomalarini yoziş organi ’Yöllanma beriladi ’Tibbiy körikdan ötiş
- Tibbiy körikdan ötiş ’Natija olingaç kutiş ’Bir oylik muddat
- Bir oylik muddat ’Muddat ötgaç ’Nikohni qayd etiş

- Fuqarolik holati dalolatnomalarini yoziş organi ’Sabablar bölsa ’Uzrli sabablar va alohida hollar
- Uzrli sabablar va alohida hollar ’Muddat qisqaradi ’Nikohni qayd etiş
- Fuqarolik holati dalolatnomalarini yoziş organi ’Monelik aniqlansa ’Qayd etişni rad etiş
- Qayd etişni rad etiş ’Huquqni himoya qiliş ’Sudga şikoyat qiliş

Manbalar

UŞBU MAVZU MANBALARI

O‘zbekiston Respublikasining Oila kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

Vazirlar Mahkamasining 550-son qarori (20.10.2023) — https://lex.uz/docs/6638940

O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi (30.04.2023) — https://lex.uz/docs/6445145

TAVSIYA ETILGAN ADABIYOTLAR (DASTURDAN)

- Oila huquqi. Darslik. Mualliflar jamoasi. – Toshkent: TDYU, 2021. (Asosiy)
- Topildiyev B.R., Imomniyozov D., Musaev Q. Oila huquqi. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: TDYU, 2025. – 126 b. (Asosiy)
- Babajanova D. Oila huquqi. O‘quv qo‘llanma. – 2024. (Asosiy)
- Yuldashev J.I. Vorislik va oila huquqi. Darslik / yuridik fanlar doktori, professor, O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan yurist O. Okyulovning umumiy tahriri ostida. – T.: TDYUU nashriyoti, 2024. – 295 b. (Asosiy)
- Practising Family Law, 5th edition by Ian Serisier. Published: 20 June 2022. ISBN: 9780409356816. (Qo‘shimcha)

Iqtibos keltirişdan oldin har bir manbani uning amaldagi rasmiy matni bilan soliştiring.

Öquv matni ta’lim maqsadida sun’iy intellekt yordamida tayyorlangan. Bu yuridik maslahat emas; iqtibos keltirişdan oldin birlamçi manbalar bilan tekşiring. Toşkent davlat yuridik universiteti · Oila va meros huquqi.

OXFORDER LLC tomonidan yaratilgan · Naşr 2026.11